

DOI: [10.32702/2307-2105-2022.1.16](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.16)

УДК 336.67

*С. М. Белінська,
д. е. н., доцент, в. о. декана факультету економічних наук,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
ORCID ID: 0000-0001-6029-8804
І. О. Крисіна,
студентка спеціальності облік і оподаткування,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
ORCID ID: 0000-0002-2260-2251*

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

*S. Belinska,
Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor, Acting Dean of the Faculty of Economics,
Petro Mohyla Black Sea National University
I. Krysina,
Student of specialty «Accounting and taxation»,
Petro Mohyla Black Sea National University*

ENTERPRISE PROFIT MANAGEMENT

У статті визначено головні напрями, що допоможуть керівництву в сучасних умовах господарювання при управлінні прибутком. Так як для успішного управління прибутком необхідно чітко розуміти його сутність, то виділено основні визначення вітчизняних вчених, щодо сутності поняття "прибуток". Проаналізовано зовнішні та внутрішні фактори, що чинять вплив на формування, розподіл та використання прибутку. Внутрішні чинники, що впливають на формування прибутку повністю залежать від організації роботи самого підприємства. Зовнішніми факторами не прямого впливу виступають державне регулювання, політична нестабільність країни, розвиток економіки. Виділено основні інструменти, що допоможуть керівництву ефективно управляти прибутком. Наголошено на тому, що центри відповідальності є більш ефективними структурними підрозділами, тому при організаційному забезпеченні управлінні прибутком керівництво має подбати про їх формування. Загальна система управління має бути взаємопов'язана із системою управління прибутком. Процес управління прибутком необхідно проводити в певній систематичності, щоб забезпечити досягнення головної цілі та поточних задач управління на підприємстві.

Almost all companies aim to make a profit and strive to maximize it. Profit is the main source of financial resources of the enterprise, so the higher the level of profit, the less funds the company needs to self-finance its development. The need to find new approaches to profit management is due to the development of market relations in the Ukrainian economy.

The article identifies the main areas that will help management in modern business conditions in profit management. Properly chosen areas in which profit management should take place will ensure efficiency and positive results.

External and internal factors influencing the formation, distribution and use of profits are analyzed. Internal factors influencing the formation of profits depend entirely on the organization of the enterprise itself. External factors of indirect influence are state regulation, political instability of the country, economic development. Emphasis is placed on two main stages of management: distribution and use of enterprise profits. The main tools that will help management to effectively manage profits are highlighted. The use of profits should be in accordance with the constituent documents and decisions of the general meeting of participants. The profit management system should be combined with the general management system of the enterprise, because decision-making in any other field of activity affects the formation of profits. performance results. The system of organizational support for profit management plays an important role. It consists of an interdependent set of internal structural services and divisions of the enterprise that ensure the development and adoption of management decisions on certain aspects of profit generation and are responsible for the results of these decisions

The article emphasizes that the centers of responsibility are more effective structural units, so in the organizational support of profit management, management should take care of their formation. The process of profit management should be carried out in a certain regularity and ensure the achievement of the main goal and current objectives of this management in the enterprise.

Ключові слова: *прибуток; планування; фактори впливу; управління прибутком; ефективність.*

Key words: *profit; planning; influencing factors; profit management; efficiency.*

Постановка проблеми. Прибуток відіграє важливу роль в розвитку ринкової економіки та характеризує фінансові можливості підприємства. Якщо фінансових ресурсів недостатньо, то підприємство змушене запозичувати, головне забезпечувати ефективну боргову політику, так як в майбутньому може спричинити банкрутство. Керівники підприємств зацікавлені не лише в отриманні прибутку, а й в його постійному зростанні. Проте в сучасних умовах господарювання, а саме в умовах пандемії важко спрогнозувати майбутній прибуток, що значно ускладнює роботу фінансовим менеджерам. Тому дане питання є актуальним для сучасних підприємств і керівництву важливо створити необхідні умови для ефективного управління прибутком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управлінню прибутком підприємства присвячують свої роботи багато науковців. В своїх працях вітчизняні та зарубіжні науковці висвітлювали проблеми ефективного управління прибутком: І.А. Бланк, А.М. Поддєрьогін, Н.С. Бондаренко, Ю.В. Тюленева, Л.І. Гладка, А.В.В'юшкова, Н.М.Богацька, М.М.Кузьменко. Проте вчені все-таки єдиного підходу щодо управління прибутком підприємства не сформуливали. Методична база постійно розробляється та удосконалюється, саме тому дослідження є важливим та своєчасним.

Метою статті є розробка обґрунтованих рекомендацій щодо формування ефективної системи управління прибутком підприємства.

Виклад основного матеріалу. Першими дослідження прибутку розпочали меркантилісти. В своїх працях меркантилісти стверджували, що прибуток у сфері торгівлі виникає внаслідок, продажу товарів за вищими цінами.

Фізіократи вважали, що прибуток у сільському господарстві утворюється внаслідок дії сил природи. А.Сміта стверджує, що прибуток - частина вартості, яка залишається після відрахування заробітної плати [1, с. 173]. Д.Рікардо вважав, що працівники створюють більшу цінність, ніж отримують у вигляді заробітної плати, тому у його розумінні прибуток - це надлишок цінностей, над заробітною платою. За К.Марксом, прибуток - це додаткова вартість або іншими словами приріст капіталу [2, с. 39]. Прибуток в неокласичній теорії розглядається як винагорода за підприємницькі здібності.

В сучасних умовах серед вітчизняних та вчених є різні думки на визначення поняття "прибуток". Покропивний С. Ф. стверджує, що прибуток це та частину виручки, що залишається після сплати усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства [3, с. 454]. Таке визначення прибутку не розкриває його економічної природи та обмежується тільки кількісним визначенням категорії. І.А. Бланк першим в Україні при визначенні прибутку використав співвідношення ризику і доходу. Вчений вважає, що прибуток – це різниця між сукупним доходом та сукупними витратами у процесі здійснення господарської діяльності. Ця різниця також є чистим доходом підприємця на вкладений капітал, що є виражена в грошовій формі та характеризує його виграш за понесений ризик під час ведення фінансово-господарської діяльності. [4, с. 122]. А.М. Поддєрьогін визначає прибуток як частину створеної вартості, виробленої і реалізованої та готової до розподілу [5, с. 103]. Отже, в даному визначенні акцентується на важливості процесу реалізації виробленої продукції.

Дослідивши еволюцію поняття "прибуток", можемо виділити такі його основні особливості:

- прибуток є основною метою діяльності підприємства;
- прибуток є головним критерієм оцінки ефективності підприємства;
- прибуток виступає захисним механізмом від загрози банкрутства;
- прибуток є основним джерелом приросту активів і зростання ринкової вартості підприємства;
- прибуток є внутрішнім джерелом створення фінансових ресурсів;
- прибуток виконує розподільчу функцію, шляхом розподілу чистого доходу між підприємством та бюджетом та задовольняє соціальні потреби.

Проявом сутності прибутку підприємства виступають функції, серед яких виокремлюють [6, с.104].

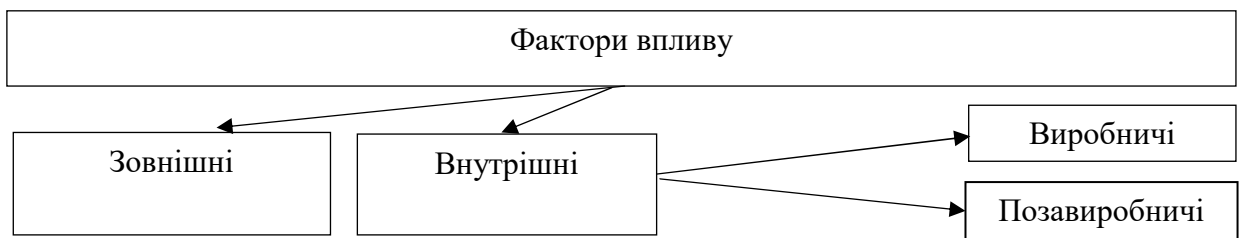
– оцінювальну функцію, яка пов'язана з тим, що прибуток використовується як основний критерій економічної ефективності виробництва і використання основних виробничих фондів, як дієвий засіб контролю за раціональним використанням матеріальних і трудових ресурсів;

– стимулюючу функцію, яка полягає в тому, що прибуток є джерелом

– матеріального заохочення робітників, розширення виробництва і вирішення соціальних проблем на підприємствах;

– розподільчу функцію, яка проявляється в тому, що прибуток використовується для фінансування різних сфер діяльності підприємства, а також сплати податків.

На формування прибутку впливає велика кількість взаємозалежних факторів, що позначаються на результатах діяльності підприємства, з однієї сторони - позитивно, а з іншої - негативно. Фактори, що впливають на величину прибутку підприємства поділяють на зовнішні і внутрішні [7]. Внутрішні фактори, в свою чергу, поділяються на виробничі (інтенсивні, екстенсивні) і поза виробничі (рис. 1).

Рис. 1. Фактори впливу на величину прибутку підприємства

Серед зовнішніх чинників слід виділити:

- вартість сировини та матеріалів;
- державне регулювання діяльності підприємств;
- зміни в податковій політиці;
- попит споживачів;
- інфляція;
- конкурентоспроможність;
- місткість ринку;
- політична ситуація в країні.

Внутрішні чинники, що впливають на формування прибутку повністю залежать від організації роботи самого підприємства та впливають на прибуток як безпосередньо, так і опосередковано. Виділяють такі внутрішні фактори, що впливають на управління прибутком:

- кількість продукції, що виробляється;
- витрати на закупівлю сировини та матеріалів;
- собівартість виробництва та інші.

До виробничих факторів впливу належить асортимент продукції, технологія виробництва та якість сировини і матеріалів. До поза виробничих факторів впливу належать цінова політика підприємства та комерційна діяльність. Прибуток є результативним показником діяльності, який залежить від зміни абсолютних величин фінансових показників підприємства, а саме отриманих доходів та понесених витрат за звітний період, та є безпосередніми об'єктами управління.

Прибуток, який отримує підприємство в кінці звітного періоду є об'єктом розподілу між підприємствами та державою. Розподіл прибутку має важливе значення в умовах ринкової економіки, так як від нього залежить наскільки підприємство буде самостійним та чи зможе само фінансувати свою діяльність. Покращення форм та методів розподілу прибутку допоможуть привабити підприємства та деяких працівників та мотивувати їх до постійного зростання ефективності діяльності підприємства та покращенні її кінцевих результатів.

Першим етапом є розподіл прибутку, що отриманий від звичайної (операційної, фінансової та інвестиційної) діяльності. Цей етап визначає яку частку прибутку отримає підприємство, а що буде відраховано до бюджету. Прибуток, що буде відрахований до бюджету у вигляді податку на прибуток направляється на утворення фінансових ресурсів держави та фінансування бюджетних видатків. Важливе значення має податкова політика держави на даному етапі розподілу.

Прибуток, що буде відрахований до бюджету у вигляді податку на прибуток направляється на утворення фінансових ресурсів держави та фінансування бюджетних видатків. Важливе значення має податкова політика держави на даному етапі розподілу.

Другим етапом є використання прибутку, що залишається на підприємстві після сплати податків та інших обов'язкових платежів до бюджету. Чистий прибуток має такі напрямки використання:

1. Виплачується власникам;

2. Залишається у користуванні підприємства у вигляді нерозподіленого. Так як прибуток визначає економічний ефект від ведення господарської діяльності підприємства, тому виникає потреба в управлінні ним. Прибуток одночасно виступає фінансовим результатом, основним елементом фінансових ресурсів підприємства як джерело утворення бюджетів різних рівнів.

Загальна система управління підприємством обов'язково повинна містити систему управління прибутком. Повнота, точність та своєчасність надання інформації значно впливають на ефективність будь-якої управлінської системи. Не лише збільшення трудового внеску колективу впливає на зростання прибутку, а й інші фактори. Тому потрібно систематично аналізувати формування, розподіл та використання прибутку на підприємстві.

Для того щоб управління прибутком було результативним, то необхідно виділити його основні завдання. Основними завданнями управління прибутку є:

- постійний контроль за реалізацію планів одержання прибутку на підприємстві;
- встановлення факторів, що впливають на формування прибутку та розрахунок впливу;
- дослідження напрямків та тенденцій щодо розподілу прибутку;
- знаходження резервів, що допоможуть збільшити прибуток.

Процес управління прибутком повинен здійснюватися в певній систематичності та забезпечувати досягнення основної мети та поточних задач цього управління на підприємстві [8, с. 19].

Від розміру прибутку, який заплановано отримати від господарської діяльності за певний період, залежить подальша ділова активність підприємства на цільових ринках збуту продукції. Ефективний аналіз, прогнозування та контроль за рівнем прибутковості підприємства, у свою чергу, значною мірою визначають розмір його прибутковості у майбутніх періодах. Таким чином, маємо певний управлінський цикл, що забезпечує реалізацію стратегії, що спрямована на розвиток підприємства.

Важелі господарювання, що використовуються системою економічних методів управління прибутком є: економічний аналіз, планування, економічне стимулювання, податки, цінову політику та ін. Для гарного результату необхідна комплексно і системно застосовувати ці важелі, які повинні охоплювати весь об'єкт управління.

Планування є важливим інструментом управління прибутком. Даний інструмент допомагає розробляти та приймати цільові установки та визначати шляхи щодо їх досягнення. Результатом планування є план або система планів. Метою планування є своєчасне знаходження засобів та альтернатив, які допомагали б знижувати ризик при прийнятті помилкових рішень. Економічний аналіз являє собою систематизовану сукупність аналітичних процедур, які допомагають в отриманні висновків та рекомендацій економічного характеру відносно деякого об'єкта.

Спонування учасників виробництва працювати із метою створення суспільного продукту з використанням матеріальних засобів є економічним стимулюванням системи заходів. Характер, форми і методи економічне стимулювання залежать від виробничих відносин суспільства.

Невід'ємною частиною політики держави є ціноутворення. Основна мета цінової політики – підтримка паритетних відносин між галузями господарського комплексу, створення умов з метою підвищення прибутковості виробництва, збільшення обсягів продукції, а також захист вітчизняних товаровиробників від імпортованих за демпінговими цінами товарів.

Податкова політика – основний інструмент держави, що забезпечує, з одного боку, існування його самого, з другого – регулювання економіки суспільства в цілому. Податки зачіпають і проблему національної безпеки країни, оскільки недоскональна податкова політика може за порівняно короткий термін часу паралізувати реально діючу економіку [9, с.59].

Велику роль в механізмі управління прибутком відіграє система організаційного забезпечення управління прибутком. Ця система об'єднує внутрішні структурні служби та підрозділи, що відповідають за розробку та прийняття управлінських рішень. Внутрішні структурні служби несуть відповідальність за результати розроблених та прийнятих рішень.

Центри відповідальності є більш ефективними структурними підрозділами, тому при організаційному забезпеченні управлінні прибутком керівництво має подбати про їх формування. Початковим етапом утворення системи управління прибутком на основі виокремлення центрів відповідальності є передача відповідальності за прийняття рішень цим центрам [10]. Отже, ефективна система управління прибутком допомагає підприємству стабільно функціонувати та розвиватися.

Висновки. Майже всі підприємства мають за мету отримання прибутку та прагнуть до його максимізації. Коли підприємство розумітиме в якому напрямку діяти, то це може привести до позитивної динаміки. Правильно обрані напрями в яких повинно відбуватись управління прибутком забезпечать ефективність діяльності та позитивні результати. Прибуток є основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства, тому чим вище рівень прибутку, тим менш залучених коштів необхідно підприємству для самофінансування свого розвитку. Загальна система управління має бути взаємопов'язана із системою управління прибутком. Прийняття управлінських рішень на будь-якому етапі діяльності підприємства впливає на рівень прибутку. Перспективою подальших досліджень є розробка механізмів управління прибутком підприємством.

Список літератури.

1. Павлишенко М. М., Сивуля Л. А. Значення прибутку підприємства в ринковій економіці. Науковий вісник, 2007. №17.4. С.172–174.
2. Субботович, Ю. Л. Прибуток у господарській діяльності підприємницьких структур. Фінанси України, 2014. № 12. С. 39–46.
3. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. Київ: КНЕУ. 2012. 528 с.
4. Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Фінанси підприємств: підручник / А.М.Поддєрьогін. м. Київ: КНЕУ, 2013. 219 с.
5. Бланк И.А. Управление прибылью. Київ.: НИКА–Центр, 1998. 544 с.
6. Богацька Н.М., Кузьменко М.М. Прибуток підприємства як рушійна сила функціонування ринкової економіки. Вісник ХНУ. Хмельницький, 2018. №2. С.102–105.
7. Соколова Е. Проблеми управління прибутком підприємств URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpdetut_eiu_2015_32_37_37 (дата звернення 10 January 2022).
8. Гладка Л. І., Домашенко М. О. Управління прибутком в сучасних умовах. Економіка і регіон: наук. вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка. 2012. № 1(32). С. 18–23.
9. Шашина М. В. Методи управління прибутком підприємства. Підприємництво та інновації. 2015. № 1. С. 55–60.
10. Бондаренко Н.С., Тюленева Ю.В. Удосконалення управління прибутком на підприємстві. Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених. 2017. № 11. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/22587> (дата звернення: 04.01.2022).

References.

1. Pavlyshenko, M. M. and Syvulia, L. A. (2007), “Value of enterprise profits in a market economy”, *Naukovyj visnyk*, vol.17.4, pp. 172–174.
2. Subbotovych, Y. L. (2014), “Profit in economic activity of business structures”, *Finansy Ukrainy*, vol.12, pp. 39–46.
3. Pokropyvnyj, S.F. (2012), *Ekonomika pidpryemstva* [Business economics], KNEU, Kyiv, Ukraine.
4. Podder'ogin, A.M. and Bilyk, M.D. (2013), *Finansy pidpry'yemstv* [Finance of the enterprises], KNEU, Kyiv, Ukraine.
5. Blank, I. A. (2007), *Upravlenie pribyliu* [Profit management], Nika-Tsentr, Kyiv, Ukraine.
6. Bogatska, N.M and Kuzmenko, M.M. (2018), “Profits of the enterprise as a driving force of the market economy”, *Visnyk KhNU*, vol. 2, pp. 102–105.
7. Sokolova, E. (2015), “Problems of profit management in the enterprise”, *Zbirnyk naukovykh prats' Derzhavnoho ekonomiko-tekhnologichnoho universytetu transportu: Ekonomika i upravlinnia*, vol. 32, pp. 311-320.
8. Gladka, L.I., Domashchenko, M.O. and Kovalev, M.V (2012), “Managing profits in modern conditions”, *Economy and region: sciences. Poltava National Technical University*, vol. 1, no. 32, pp. 18–23.
9. Shashyna, M. V. (2015). “Methods of enterprise profit management”, *Pidpryemnytstvo ta innovatsii*, vol. 1, pp. 55–60.
10. Bondarenko, N.S. and Tyuleneva, U.V. (2017). “Improving profit management in the enterprise”, *Aktual'ni problemy ekonomiky ta upravlinnia: zbirnyk naukovykh prats' molodykh vchenykh*, vol. 11, available at: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/22587> (accessed 04.01. 2022).

Стаття надійшла до редакції 20.01.2022 р.